

7. Lihmann, N. The Differentiation of the society.- New-York: Columbia University Press, 1982;
8. Lipovetstky, G. Amurgul datoriei. Etica nedureroasă a noilor tipuri democratice. – București: Editura Babel, 1996;
9. Pascaru A. Comunicarea dintre valorile etniei majoritate și a minorităților etnice în societate. În Anuarul Institutului „George Barițiu” al Academiei Române. Cluj, vol. VI, Series Humantistica - București: Editura Academia Române, 2008, p.427-439;
10. Mead, G.H. The philosophy of the prezent.- La Salle DI: Open Court Publishing, 1959;
11. Pronovost, G. Sociologie du temps.- Paris: De Boeck Universite, 1996;
12. Pronovost, G. Tipologia timpurilor sociale.- București: Hyperion, 1997;
13. Sorokin, P. Sociocultural causality, space, time: A Study of referențial principles of sociology and Social Science.- Durham, NC: Duke University Press, 1964;
14. Sue, R. Temps et ordre social. - Paris: P.U.F, 1994;
15. Sue, R. Entre travaie et temps: l'emergence d'un secteur quaternaire. În.: Cahier Intrenationeau de Sociologie, vol.99,1995, pp.401-415.

CZU 331.101: 316. 334. 22 (478)

FACTORUL UMAN ÎN CONDIȚIILE NOILOR RELAȚII ECONOMICE ȘI SOCIALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

PAVEL MOVILEANU,
SERGIU VLAS

Universitatea Agrară de Stat din Moldova

The article is devoted to conceptual problems of transition from a fatal-ture society characterized by social over-determinism that has led to human activity de personization, to a more open one in which the primay of personality and its freedom are to become fundamental values and the major factors of progress.

ÎNTRUDUCERE

În baza literaturii moderne occidentale sunt definite noțiunile de factor uman și acțiune umană cu accentul pe activitatea cognitivă și activitatea practică cu modalități complementare ale acțiunii umane.

Punctul de înțelegere aici este că a explica acțiunea umană înseamnă a medita asupra noilor relații sociale ce se constituie astăzi în societatea noastră. În al doilea rând, a concepe individul ca fiind animat de către obiectivele pe care vrea să le atingă și de către reprezentările pe care le are despre mijloacele susceptibile

să-i permită atingerea acestor obiective. În acest context structurile sociale fixează constrângerile conform cărora acționează indivizii. Aceste constrângeri definesc pentru agenții sociali limitele posibilului, dar într-o societate democratică ele nu sunt de natură a determina activitatea acestora.

MATERIAL ȘI METODĂ

Utilizând procedeele de analiză, comparație și generalizare se încearcă un model de abordare economic și sociologic privind conceperea și explicarea acțiunii omului în unitate cu schimbările obiective ce au loc în societate. Drept sursă pentru efectuarea cercetării a servit lucrările autorilor occidentali și investigațiile noastre sociologice.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Când vorbim despre principalele transformări economice și politice care schimbă caracterul activității omului în societatea noastră este necesar să urmărim legătura dintre posibilitățile obiective ce se deschid în procesul reformării societății și activitatea individului, să elucidăm la concret care este starea factorului uman în noile condiții sociale, în ce măsură aceste condiții corespund necesităților și așteptărilor omului, cum arată el ca agent al proceselor sociale, cu ce greutate în această cale se confruntă, ce probleme îl frământă. Urmând această linie vom putea medita cu mai mult temei asupra eficacității reformelor înfăptuite în societate, asupra consecințelor lor sociale și umane concepute de noi ca premise principale în evoluția societății și a personalității. Nu este simplu, desigur, a dezvălui în prezent problema afirmării omului ca subiect al acțiunii în practica socială. Schimbările survenite în câmpurile de acțiune și de decizie ale indivizilor, noile relații economice și sociale încă nu au atins forme suficient de cristalizate în societate, și nici conținutul nou al acestor relații nu și-a găsit o reflecție conturată în literatura de specialitate.

În acest context despre factorul uman urmează să vorbim nu atât din punctul de vedere al genezei lui, cât în plan funcțional, el fiind imaginat ca obiect al influenței sociale și drept forță a schimbărilor în societate, ca subiectul lor de acum format sau în curs de devenire.

Este clar că asemenea abordare poate fi metodologic efectivă numai luând cunoașterea și acțiunea în legătură, în unitate, deoarece activitatea cognitivă și activitatea practică sunt modalități complementare ale aceluiași act (uman), eficiența uneia fiind motivată de prezența celeilalte. Este un adevăr recunoscut deja, că trăind, muncind și realizându-se în societate indivizii prin interacțiune dezvoltă și posedă la nivelul conștiinței comune diverse credințe, reprezentări și cunoștințe - descrieri, explicații și interpretări - obținute pe baza activităților contextelor obișnuite cu privire la diverse structuri, fenomene și manifestări ale socio-umanului, fac explicații, atribuie cauze, formulează predicții etc., acestea servindu-le ca suport cognitiv în deciziile și acțiunile lor.

Având în vedere procesul democratizării prin care trece societatea noastră considerăm că integrarea (implicarea) treptată a oamenilor în diverse relații sociale / în baza libertății omului, libertății afacerilor, a spiritului întreprinzător etc., face posibilă o reflectare mai largă, mai justă a realității sociale în conștiința lor, iar cunoașterea mai adecvată la real a diverselor entități sociale întărește orientarea comună și tendința afirmării individului ca subiect activ al societății. Deși proprietatea de a fi subiect al acțiunii este inalienabilă omului, afirmarea lui în această calitate are loc numai în și prin raporturile sale cu societatea.

De aceea, pentru a-i face pe oameni activi și creativi, societatea trebuie să ofere membrilor săi nu numai drepturi și libertăți, dar și posibilități economice și sociale, reale și egale pentru realizarea capacităților lor individuale.

În felul acesta procesul reformării societății trebuie văzut și drept unul al evidențierii și valorificării potențialului creativ al omului care se face cu atât mai pronunțat cu cât individul reușește să-și proiecteze mai bine acțiunile prin opțiune proprie, fără să aibă nevoie de aprobarea, fie ea tacită, a altcuiva. Noile relații de producție deschid omului posibilitatea de a fi în uz nu numai ca forță de producție, ci și ca forță social-creatoare și, deci se cere de la fiecare înaltă măiestrie, iscusință, creativitate, inventivitate.

Pe de altă parte, a explica acțiunea umană, spune savantul francez Simmel, înseamnă a găsi motivele care o inspiră. Acest punct fiind recunoscut, rezultă de aici că ne interesează activitatea ca relație procesuală între om și lume (naturală și socială), ca mod specific de ființare în care individul raportându-se permanent, critic și constructiv la societate, o perfecționează și o optimizează continuu ca mediu de realizare și de împlinire a sa. Astfel, acțiunea umană se constituie într-o unitate a laturii obiective de transformare material-sensibilă a lumii înconjurătoare, și laturii subiective, componenta cognitivă și sfera trăirilor afectiv volitive ale individului; actul uman se finalizează într-un proces complex, în care obiectivul se subiectivizează, capătă dimensiuni ale subiectului, iar subiectivul se obiectivează, se exteriorizează în creație, în inovație socială. Înțelegem astfel, acțiunea umană este cadrul obiectiv în care se formează și se afirmă personalitatea, măsura valorii ei sociale.

În etapa actuală de reformare a societății în care forța omului se impune tot mai mult în conștiința socială ca propulsor al dezvoltării, perspectiva acționalistă se consideră a fi atât necesară, cât și eficientă în eforturile de elaborare a unei teorii științifice a personalității. De aceea, ar trebui o regândire a problematicii omului în cadrul interacțiunii om-lume (naturală și socială), în care personalitatea provocată de reformarea societății devine creatoare de societate, în această ipostază ea raportându-se – critic și constructiv – la societate, perfecționând-o și optimizând-o continuu ca mediu de realizare și de împlinire a sa. Această idee vine din nevoia de a înțelege și explica semnificația științifică a conceptului personalitate, interacțiunea factorilor obiectivi și subiectivi în

formarea și dezvoltarea personalității, raportul societate-personalitate, rolul personalității în dezvoltare ca proces etc. Astfel, procesul devenirii și afirmării omului ca subiect al societății nu este unul simplu.

Dimpotrivă el este încărcat de înfruntări contradictorii ale individului cu sine și cu alții și, nu numai din cauza greutăților obiective și subiective care se cer depășite, ci și din cauza că progresul social realizându-se în direcția apropierii de uman, se caracterizează pe de o parte, printr-o latură de simplificare, iar pe de altă parte, prin una de complicare a relațiilor interindividuale în toate tipurile de structuri sociale, de la microgrupuri la mari colectivități, ca structuri de activități umane.

Lărgirea însăși a democrației, perfecționarea tuturor instituțiilor ei presupun creșterea gradului de complexitate a relațiilor interumane; confruntarea părerilor, dialogul liber susținut de o înaltă competență și responsabilitate civică a părților, receptivitatea față de o gamă cât mai largă de variante posibile în vederea promovării soluțiilor optime trebuie să constituie atitudini firești ale individului care să înlesnească o dezvoltare durabilă a societății și a personalității. În perspectiva construcției pe nou a societății, problemele raportului individ-societate trebuie soluționate în sensul corelării intereselor societății cu nevoile și aspirațiile individului nu prin izolarea lui de colectivitate, a vieții sale subiective de cea obiectivă sau prin dizolvare în grupul social din care face parte, ci prin integrarea sa, prin afirmarea potențialului său creativ în toate sferile societății.

Apriori știm că ceea ce estimează individul că ar trebui să obțină în mare măsură depinde de nivelul de aspirații, de orientările lui valorice dar și de contextul social în care încearcă să-și servească pe cât se poate propriul interes. Actualmente în sfera de producție spre exemplu accentul se pune cu preponderență pe stimulentele materiale. El practic susține mai mult manifestarea factorului uman și se cotează mai bine la angajații din întreprinderile acționarizate și tehnic suficient amenajate. Aici se reușește mai eficient cointeresarea fiecăruia în rezultatele muncii proprii și ale cauzei comune decât în întreprinderile cu înzestrare tehnică și tehnologică scăzută. Ceea ce e foarte important, căci acolo unde nu există cointeresare nu poate fi nici activitate efectivă. Dacă urmărim stimularea materială, observăm o mare diferență între ceea ce angajații obțin în activitatea lor de muncă și ceea ce estimează că ar trebui să obțină. Acest decalaj se înregistrează în multe colective de producători. Neputința de a obține pe baza muncii pentru sine și familie îndeostul materială influențează asupra atitudinii față de muncă, față de măiestria personală, generează alte fenomene negative în comportamentul individului (S. V. Benn, G. V. Montimore, 1976), profesori australieni, sunt de părerea că inegalitatea de venit, prestigiu și putere este necesară funcționării oricărei societăți: pornind din momentul în care o societate prezintă un sistem de poziții sociale diferențiate, remunerările trebuie să fie proporționale cu investițiile dacă vrem sa-i stimulăm

pe indivizi să investească. Ideea autorilor e pasionantă, indivizii de bună seamă investesc fiind nu constrânși, ci inspirați de un obiectiv foarte bine înțeles. Dar având în vedere realitatea noastră socială (individ nu totdeauna calculat, dar preocupat de urmărirea interesului său așa cum îl percepe), am dori să subliniem, mai întâi că pentru materializarea acestei idei este nevoie ca egalitatea șanselor să fie pe cât posibil perfectă în tot spațiul economic și social. În al doilea rând acest deziderat poate fi realizat doar în cadrul unor unități aparte cum ar fi întreprinderea sau organizațiile. Economiiștii spun că structura economică îl îndeamnă pe întreprinzător să-și mărească productivitatea. La aceasta trebuie adăugat că cine nu adoptă această strategie în vreme ce alții o fac, mai degrabă sau mai târziu este eliminat de către concurenți. Două sunt obiectivele asupra cărora astăzi personalul întreprinderilor își manifestă în mod deosebit preocupările: perfecționarea formelor de organizare a producției /muncii / și ridicarea nivelului tehnic și tehnologic al acesteia. Punctele de aplicare a eforturilor în aceste direcții sunt, desigur diferite. Într-un caz atenția este îndreptată spre realizarea sarcinilor de reconstrucție a întreprinderii, amenajarea ei tehnică, în altul – la modernizarea utilajelor folosite, în al treilea – la însușirea tehnicii și tehnologiilor mai avansate. Teoretic ar însemna că în asemenea condiții cointeresarea, responsabilitatea, spiritul întreprinzător, devin parte componentă a activității personalului oricărei întreprinderi. Practic însă aceste trăsături diferă de la un colectiv la altul, unora fiindu-le caracteristic înțelegere reciprocă general stimulativă în muncă și cooperare, altora niște sentimente impenetrabile privind activitatea comună sau chiar tensiuni, conflicte interne. Multe depind de conducători și specialiști, de competența și orientarea lor valorică. Revitalizarea relațiilor economice constituie doar primul pas important în această direcție. Mai departe, umanizarea muncii, devenirea întreprinderii un loc al afirmării umane trebuie obținute prin activitate bine organizată care să ducă la valorificarea posibilităților existente, cât și la crearea de noi posibilități.

Ceea ce îi îndeamnă pe angajați să fie activi este mai întâi incitarea datorată faptului că speranța de câștig este pozitivă. Ei muncesc în producție nu fiind constrânși, ci inspirați de un interes care îi mobilizează, de atracția câștigului, de alte mobile. Acest obiectiv contează mult în societățile pe acțiuni. Aici nu există mare diferență între câștig și speranța de câștig. Însuși mediul, atmosfera, relațiile de colaborare, aplicarea diferitor strategii în speranța de profit atrage pe acționari la rezolvarea problemelor colectivului, ridică simțul responsabilității, a inițiativei în activitatea comună.

Altă observație se referă la simțul noului la producători. A poseda această calitate înseamnă a vedea perspectiva dezvoltării întreprinderii, a personalului ei, a imagina la concret modalitățile eficiente de realizare a sarcinilor ce țin de perspectivă. Din păcate această trăsătură este încă slabă, și nu numai la muncitori, dar și la conducători și specialiști. Se conturează ea mai pronunțat

doar la o parte din angajați și aceștia concep acțiuni referitor la perspectivă mai mult intuitiv decât conceptualizat. Le vine greu să ia inițiative în căutarea măsurilor potrivite mai ales în aspectul dezvoltării umane a întreprinderii. Se simte nevoia de cercetări economice și sociale care ar propune producătorilor obiective, mijloace și în același timp ar milita pentru adoptarea lor, așa cum se procedează în țările civilizate. Din păcate la noi nu sunt studii asupra problemelor social-umane în sfera producției, iar ceea ce este ține de trecut și nu poate fi utilizat. Se constituie astfel o trăsătură neadecvată așteptărilor – atenția mai mare asupra problemelor curente sau devenite critice decât asupra celor de perspectivă.

Cu toate acestea, nu ar fi just să identificăm activitatea factorului uman din trecut și prezent, chiar dacă se înregistrează deosebiri pronunțate între producători în ceea ce privește manifestarea profesionalismului, a responsabilității, inițiativei, spiritului întreprinzător și alte calități caracteristice subiectului producției. Punctul important aici este că aceste trăsături noi i-au valori mai ridicate în colectivele în care proprietatea asupra întreprinderii este deținută de către producători. Aici, se înregistrează unele tendințe de statornicire a muncii bazate pe dimensiuni noi care contribuie la perspectiva dezvoltării omului ca persoană liberă și integră.

Alături de motivația materială tot mai mult se întărește motivația statutară, promovarea și avansarea persoanei pe scara socială și profesională, autorealizarea Eu-lui, sentimentul de importanță, prestigiul etc. Ceea ce doare grosso modo este că puține din beneficiile reformei sunt la îndemâna omului de rând. Individul în principiu este liber în societate, însă din cauza că democrația socială nu are o bază economică adecvată relațiile sociale numai parțial contribuie la realizarea factorului uman, ceea ce se răsfrânge negativ asupra omului și asupra întregului organism social.

Pe de altă parte neliniștește faptul că angajați în diferite activități, indivizii de multe ori reflectă în contradictoriu ceea ce se întâmplă cu adevărat în sistemul noilor relații sociale. Acest moment se face simțit atât în judecățile de valoare, cât și în cele numite “de constatare” ceea ce înseamnă foarte mult, deoarece cum foarte exact spune (Cătălin Zamfir, 1990), cel puțin pe termen scurt, indivizii decid și acționează în funcție de ceea ce ei cred că este. Subliniem acest lucru, fiindcă anume din această dificultate se nasc contradicțiile în activitatea oamenilor, cazurile în care, urmărindu-și obiectivele, indivizii provoacă adesea efecte neurmărite. Din punctul nostru de vedere, ideea că indivizii obișnuiți pot să acționeze în cunoștință de cauză, au capacități necesare de a percepe prezentul și de a prefigura viitorul, rămâne totuși o ipoteză. Deoarece avem o situație nedorită și indezirabilă la acest capitol. Despre ea ne semnalizează multiciplitatea contradicțiilor în cadrul acțiunii sociale, contextele de influență reciprocă în care determinările situaționale ale comportamentelor indivizilor

intersectează cu cele personale. Se are în vedere așa fenomene noi în societatea noastră ca structurile de interdependență sau interacțiune între agenții sociali (cele două cuvinte fiind sinonime în vocabularul folosit aici). Astfel, ne putem permite interpretarea situației economice și sociale actuale ca rezultat a unor efecte de compunere sau agregare din acțiuni ale agenților sociali preocupați exclusiv de urmărirea unor interese imediat vizibile într-un context în care alegerea mijloacelor pentru atingerea obiectivelor preconizate, ia forma unor alegeri forțate impuse individului prin aceste structuri. Această împrejurare merită toată atenția. Ea argumentează ideea că asigurarea unui acord între noile condiții de activitate a omului și necesitățile, trebuințele de a se manifesta și afirma pe sine în activitatea socială rămâne totuși problematică. În al doilea rând, arată că nu e rezonabil a analiza cazuri tipice de tensiuni, de dezechilibre economice și sociale fără a considera ca atom logic individul cu capacitățile lui specifice de intenționalitate, eventual de raționalitate, în orice caz de acțiune.

Lămurește întrucâtva lucrurile faptul că constituirea noilor relații sociale și aprecierea lor de către individ se petrec concomitent. Practic, individul caută să aleagă și decidă între alternative pe care adesea nu le cunoaște prin experiență, dar poate acționa în cunoștință de cauză numai dacă percepe suficient și profund condițiile în care activează.

Asta și îl face să gândească și utilizeze diverse strategii euristice pentru a obține informații care să fie în același timp simple și ușor de procurat, dar și de mare acuratețe, încât să-i servească ca suport cognitiv valid în deciziile și acțiunile sale.

Problema este că în multe împrejurări și pentru multe fragmente ale câmpului social, imaginile elaborate în procesul cunoașterii cotidiene sunt realiste, adecvate, dar tot de multe ori ele se dovedesc a fi neadevărate.

Observația e empirică, dar ea susține ipoteza noastră că devenirea individului subiect al acțiunii economice și sociale, fiind provocată de structurile și instituțiile existente în societate este totodată în funcție de capacitățile individului, de felul lui de a percepe și judeca în mod realist fenomenele sociale, de competența și profesionalismul lui, de inteligență, nivel de cultură etc. Anume pe această bază alegerea din ansamblul relațiilor sociale a condițiilor și posibilităților sociale îl deschid pe individ ca purtător și creator al socio-umanului. Elementul principal aici îl constituie funcția cognitiv-creativă, personal-formativă a omului datorită căreia și are loc procesul autorealizării. Să fie oare felul în care individul percepe și interpretează interiorul și exteriorul său în mare măsură legat de educație.

(A. Neculau, 2006), des citat de către economiști și filosofi este de părerea că fiecare subiect prelucrează informațiile din mediu cu ajutorul “competenței” pe care a dobândit-o în mediile familial, școlar, universitar, social în care s-a format (socializat). Ne dăm bine seama că dacă individul a dobândit un capital cultural

elevat, el poate să examineze independent, critic discursul ideologic al agenților sociali, să construiască soluții alternative, să elaboreze un aparat evaluator personal pentru problemele cu care se confruntă. El va deveni, astfel, subiect al acțiunii sociale. Dar dorim aici să precizăm că această stare de lucruri, deloc exagerată a devenit atât de apăsătoare în societatea noastră, încât putem vorbi, doar cu mari rezerve că individul apare astăzi în calitate de subiect, predispus să regândească, să refacă prin mijloacele de care dispune societatea în care trăiește.

Libertatea de gândire și credință, libertatea de asociere și exprimare a propriilor opinii și alături de aceasta noianele de probleme care țin pur și simplu de neînțelegere, inegalitățile bazate pe nedreptate, dezvoltarea contradictorie, uneori conflictuală a societății în general provoacă la nivel de individ, o stare de incertitudine, de nesiguranță și neliniște, privind capacitatea de adaptare “din mers” la noile exigențe impuse de situația socială schimbată și în schimbare. Această discordanță poate fi explicată pe de o parte, prin efectul de inerții, bine cunoscut de experții în socializare, pe de altă parte ea fiind văzută ca efect al interdependenței între agenții sociali, care din cauza legilor imperfecte este departe de a fi optimală în societatea noastră. Individul poate ieși din această capcană numai fiind instruit, informat cu calificare profesională îmbinată cu un larg orizont cultural și clarvăzător spre-ce privește și ce l-a învățat să vadă experiența vizual-conceptuală trecută.

Este vorba despre necesitatea unei juste estimări a “raportării mijloacelor la scop”, idee a cărei importanță a fost pusă în lumină de către (Iu. Matfeev, 1990). Pe urmele lui subliniem că mediul, alți oameni în interacțiune cu care se află individul constituie în cele din urmă fundalul general al activității, baza evoluării individualității persoanele.

Dar dacă ne referim la schimbarea caracterului activității individului în funcționarea și dezvoltarea relațiilor sociale, acestea devin obiectul acțiunii în măsura în care statul îmbină cu precauție interesul particular cu scopul general, face ca unul să-și găsească îndeplănit și realizare în celălalt și aceasta devine un principiu de bază al societății.

Și iar revenim la gândul că opțiunea în favoarea modernizării economice a societății se sprijină pe reprezentarea cu privire la aceia ce este omul. În acest sens este foarte exactă ideea lui (M. Weber, 1965) potrivit căreia indivizii acționează și se raportează unii la alții într-un climat socio-cultural de răspunsuri adecvate “așteptărilor” declanșate de comportamentul celorlalți. Autorul definește acțiunea umană ca comportament comprehensiv prin care înțelege o acțiune cu intenție conformă cu scopul urmărit de agent, o raportare la comportamentul altuia (din trecut, prezent sau previzibil). Pentru individul concret, problema este nu numai să muncească, ci să obțină un nivel profesional cât mai ridicat posibil în speranța unui statut și a unui venit superioare.

Firește toate acestea nu înseamnă că acțiunea individului ar avea realitatea unor răspunsuri determinate de structurile sociale. După cum s-a menționat, există motive destul de serioase pentru a nu concepe individul ca animat de forțe care scapă controlului său.

Tot așa și productivitatea, ea ține de bogăția constatărilor și observațiilor asupra diferitelor segmente ale spațiului economic și social, dar și de creșterea capacității creatoare a gândirii. Individul prin activitatea sa modifică relațiile sociale apropiate lui, le dezvoltă în forma prielnică pentru propria evaluare. Efectul participării lui în dezvoltarea acestor relații ține în mare măsură de gradul stăpânirii de către el a proprietății (de mărimea acestui capital), iar în cadrul ei, de capacitățile lui creative. Creativitatea, cum subliniază (A. Munteanu, 1997) nu este apanajul exclusiv al persoanelor de geniu, ci o potențialitate universală (nu și egal) distribuită în rândul populației normale ceea ce înseamnă că orice individ obișnuit poate deveni creativ măcar la nivel mediu, în activitatea pe care o preferă. Toate acestea nu fără motive își au efectul în primul rând în relațiile economice, care sunt fundamentale în orice societate. Iar celor ce consideră că rațiunea economică nu garantează o organizare socială echitabilă și nici raționare în viața cotidiană le răspundem imediat, că ea pune începutul acestor obiective prin procesul propriei valorificări.

CONCLUZII

1. În prezent se conturează un nou raport între individ și societate, raport care se caracterizează prin deschiderea unor posibilități oricum, promițătoare de realizare a ceea ce e de preț în om și în primul rând a capacităților lui cognitive, creative, inventive.

2. Esențial este că transformarea omului înstrăinat de proprietate în stăpân al ei are reflecție în conținutul activității individuale și colective în producție. După cum am văzut, mobilizarea activității creatoare, munca de calitate, responsabilitatea, inițiativa și spiritul întreprinzător iau valori mai ridicate în întreprinderile acționarizate.

3. Termenul de socio-uman pe care îl preferăm într-un singur cuvânt vrea să exprime inextricabila țesătură între “social” și “uman”.

BIBLIOGRAFIE

1. S. V. Benn, G. V. Montimore, Raționalitate și știința socială, London, 1976, p. 326.

2. **Vezi** cu această ocazie analiza lui Cătălin Zamfir în *Incertitudinea*, o perspectivă filosofică, ed. Științifică, București 1990, pag. 39-108.

3. Матфеев Ю Социальная ориентация Ростов на Дону, изд Рост унив, 1990, стр 85

4. Neculau A. Educație pentru toți și reprezentarea socială // Revista de pedagogie, București, 2006, nr.3, pag. 25.

5. Max Weber, Essai sur quelques categories de la sociologie comprehensive, in Essais sur la theorie de la science, Paris, Plou, 1965, pag. 330.

6. A. Munteanu, Homo creator, o șansă pentru Mileniul III // Revista de psihologie, nr. 3-4, București, 1997, pag. 203.

ESEU DE PSIHANALIZĂ APLICATĂ

Arina Antoci,
doctor în filosofie, conf. univ. int. UASM

Aș vrea să încep prin a defini principalele două tipuri ale conceptului de progres ce caracterizează perioada modernă a culturii occidentale. Pe de o parte, progresul este determinat într-un mod cu precumpănire cantitativ, evitându-se legarea acestui concept de orice valorizări pozitive. Privit prin această prismă, progresul înseamnă că în cursul dezvoltării culturii, în pofida numeroaselor perioade de regresivitate, cunoștințele și aptitudinile umane luate în ansamblu au sporit și că, totodată, aplicarea lor în vederea dominării lumii înconjurătoare – socială și naturală – a devenit tot mai universală. Rezultatul acestui progres este creșterea bogăției sociale. Pe măsură ce cultura progresa, ea sporește atât trebuințele oamenilor cât și mijloacele pentru satisfacerea lor; dacă un astfel de progres contribuie și la desăvârșirea omului, la o existență mai liberă și mai fericită, aceasta rămâne o chestiune deschisă. Acest concept cantitativ îl putem numi concept al progresului tehnic, opunându-i conceptul de progres calitativ așa cum a fost elaborat îndeosebi în cadrul filosofiei idealiste, și, în modul cel mai pregnant poate, de către Hegel. Conform acestui concept, progresul istoric ar consta în realizarea *libertății* umane, a moralității: oamenii devin tot mai liberi, iar conștiința libertății înseși i-ar incita la o lărgire a sferei de cuprindere a libertății. Rezultatul progresului constă aici în faptul că oamenii devin tot mai umani, că sclavia, arbitrarul, oprimarea, suferința se diminuează. Acest concept calitativ de progres îl putem numi ideea progresului *umanitar*.

În formularea filosofică a conceptului de progres se poate remarca o tendință decisivă, și anume tendința neutralizării progresului însuși. Dacă în secolul al XVIII-lea, până la Revoluția franceză, conceptul tehnic al progresului este și el înțeles în mod calitativ, iar perfecționarea tehnică este ca atare asociată cu perfecționarea umanității – ceea ce are loc în modul cel mai pregnant la Condorcet -, în secolul al XIX-lea situația se schimbă. Comparând conceptul de progres la Comte și Mill cu conceptul lui Condorcet, constatăm imediat că aici are loc o neutralizare conștientă; Comte și Mill caută să determine într-un mod neaxiologic conceptul de progres: desăvârșirea umană nu este derivabilă din progresul tehnic ca atare. Aceasta înseamnă însă că elementul calitativ al progresului este din ce în ce mai mult alungat în utopie. El este de găsit în sistemele preștiințifice, iar apoi în cele socialist – științifice, în cadrul cărora